

FOTO CHIP SOMDEVILLA/GETTY IMAGES NEWS

'Stephen Miller (r) is een hele gevaarlijke combinatie van een manipulatieve persoonlijkheid en ideologisch gevaarlijke denkbelden'

BERT PLATZER

ONDERZOEK

De neerwaartse spiraal van autoritair leiderschap

Waarom worden autoritaire leiders zoals Trump steeds extremer? 'Omdat hun inner circle hen radicaliseert,' concludeert **Sanda van Dam** in haar promotieonderzoek naar vier politieke vertrouwelingen van Trump.

Met Trump als volgende Amerikaanse president lijken verdere aanvallen op de rechtstaat een kwestie van tijd. Al tijdens zijn eerste termijn als president kreeg de rechtstaat het zwaar te verduren en nu lijkt Trump alleen maar verder te willen gaan. Nog voor de afgelopen verkiezingscampagne goed en wel was gestart, sloeg hij extremere taal uit dan ooit tevoren.

Om te onderzoeken hoe het komt dat autoritaire leiders zoals Trump in de loop van

de tijd steeds radicaler worden, onderzocht Sanda van Dam in haar promotieonderzoek vier personen uit zijn inner circle: Stephen Miller, Lindsey Graham, William Barr en Mitch McConnell. 'Deze vier mensen spelen in zijn inner circle een belangrijke rol', zegt Van Dam. 'Ze waren al onderdeel van het politieke systeem, maar zijn onder Trump tekortgeschoten bij het instandhouden van de checks and balances. Daarom wilde ik het netwerk om Trump heen bestuderen: zijn ze veranderd toen Trump aan de macht kwam? En welke invloed hadden ze op hem

en de rechtstaat en democratie?' Van Dam legde het allemaal vast in haar proefschrift *The Spiraling Effect of The Inner Circle on Destructive Leadership*.

Child Separation Act

Van Dam paste modellen en taxonomieën uit de psychologie, sociologie en criminologie toe om te bepalen welk type volger deze vier Trump-aanhangers belichamen. **Stephen Miller**? Een fanaticus, die als tiener al tot rechts-extremist radicaliseerde en zich volledig identificeert met Trumps gedachte-

goed. 'Als Trumps senior advisor voor immigratie was hij een drijvende kracht achter de Muslim Travel Ban en Child Separation Act. Hij was bereid wetten en regels te overtreden om zijn doel te bereiken. Hij is een hele gevaarlijke combinatie van een manipulatieve persoonlijkheid en ideologisch gevaarlijke denkbeelden.'

De Republikeinse senator **Lindsey Graham** is volgens Van Dam een opportunist pur sang. 'Zijn belangrijkste drijfveer is zijn eigen status en zekerheid, en daarvoor gebruikt hij Trump. Graham was aanvankelijk heel kritisch op Trump, maar werd zijn beste vriend toen hij merkte hoe populair Trump was.'

Volgers

Minder eendimensionaal zijn **Willam Barr**, minister van Justitie onder Trump, en Mitch McConnell, de leider van de senaat. 'Barr is een zogenoemde autoritaire volger, iemand die de autoriteit van de machthebber aanvaart, maar alleen als die persoon in staat is de traditionele normen en waarden van zijn groep te beschermen. Barr is streng katholiek en zag een bedreiging in de secularisering van de Amerikaanse samenleving onder Obama. Ook hij was aanvankelijk geen voorstander van Trump, maar omdat die belofde zijn religieuze vrijheden te beschermen, steunde hij hem toch. Ondanks dat Trump allerlei dingen doet en zegt die niet erg christelijk zijn.'

Mitch McConnell is volgens Van Dam een typische semi-actieve volger. 'Hij volgt Trump, maar niet enthousiast. McConnell voelt zich niet machtig genoeg om tegen de leider in te gaan. Ondertussen had hij zijn eigen politieke agenda. Hij wilde leider van de Senaat blijven en het Hooggerechtshof conservatief maken. Voor beide had hij de steun van Trump nodig.'

Nieuwe rechters

Toen begin 2016 een positie in het Hooggerechtshof vrijkwam, weigerde McConnell president Obama's kandidaat op de agenda van de Senaat te zetten. 'Door zijn bevoegdheid de agenda in de senaat te bepalen hield hij de positie in het Hooggerechtshof bijna een jaar open, zodat Trump die vervolgens kon invullen. Zijn argument was dat in een jaar waarin presidentsverkiezingen zijn, je geen nieuwe rechter voor het Hooggerechtshof kunt aanwijken en dat dat onderdeel van de verkiezingen moet worden. Maar in 2020, minder dan een maand voor de verkiezingen, kwam er weer

Sanda van Dam (1984) studeerde geschiedenis en American studies aan de Universiteit van Amsterdam en International crimes and criminology en Law and politics of international security aan de VU – allemaal cum laude afgerond. Aan Harvard University studeerde ze Japanese studies. Sinds 2010 heeft ze een eigen marketing-bedrijf. In 2022 werd ze in Purmerend gemeenteraadslid voor de PvdA. Ze promoveerde 31 oktober 2024 aan de RUG bij Alette Smeulders, hoogleraar internationale misdrijven. Haar proefschrift, *The Spiraling Effect of The Inner Circle on Destructive Leadership*, is zowel in het Engels als het Nederlands (spoedvertaling: *Trumps handlangers – Hoe Trumps entourage de Amerikaanse democratie en rechtstaat ondermijnde*) verkrijgbaar bij Amazon à \$ 17.33 respectievelijk \$ 15.80.

'Alle seinen staan op groen voor een oneerlijk verloop van de Amerikaanse verkiezingen in 2028'

een positie vrij en agendeerde McConnell wél de kandidaat van Trump. In sommige staten werd toen zelfs al gestemd, maar daar trok McConnell zich niets van aan. Tussendoor had Trump ook al een rechter kunnen aanstellen. Doordat McConnell de regels naar zijn hand zette, kon Trump drie van de negen rechters in het Hooggerechtshof benoemen.'

Neerwaartse spiraal

Zo radicaliseren en faciliteren Miller, Graham, Barr en McConnell Trump ieder op

hun op hun eigen manier. Van Dam noemt dat het 'spiraling effect model', een neerwaartse spiraal van radicalisering. 'Vaak wordt gedacht dat de leider de bron van radicalisering en uitholling van de rechtstaat is. Maar in mijn onderzoek zie je dat de verschillende typen volgers die radicalisering op gang brengen. Trump heeft het nu over massadeportaties van immigranten, bewoordingen die voorheen nooit zouden worden gebruikt. Dat wordt geaccepteerd door autoritaire volgers, want het is nou eenmaal de autoriteit die dat zegt en dat geeft een bepaalde mate van legitimiteit. De semi-actieve volgers vinden het misschien onacceptabel, maar doen een soort kansberekening en houden dan toch maar hun mond, want zij worden gedreven door angst hun carrière te verliezen. Opportunisten moedigen hem aan in de hoop er beter van te worden. En fanatici kan het niet ver genoeg gaan, dus die adviseren de leider er nog even een schepje bovenop te doen. Dat doet de leider dan, omdat hij denkt dat dat goed zal resoneren bij zijn achterban. En dan gaat de cyclus weer verder. Trump wordt daardoor ook een soort volger, omdat hij uiteindelijk wordt beheerst door de mensen om hem heen.'

Donkere boodschap

Het is een donkere boodschap die het ergste doet vermoeden voor de komende vier jaar en de volgende verkiezingen in de VS. Of zoals Van Dam het zegt: 'Alle seinen staan op groen voor een oneerlijk verloop van de Amerikaanse verkiezingen in 2028. Mike Pence was als vice-president trouw aan Trump, tot hij voor het blok werd gezet om zijn symbolische functie bij het ratificeren van de verkiezingsuitslag in 2020 te misbruiken. Dat vond hij te ver gaan, maar J.D. Vance, de aankomende vice-president, heeft al aangegeven dat hij er geen enkele moeite mee zal hebben dat wél te doen.'

